

*Archieven met het oog op morgen,
Regionale werkconferenties georganiseerd
door het Ministerie van OCW,
6 en 12 oktober 2010*

In het komende half uurtje laat ik de archiefwettelijke zaken even voor wat ze zijn. Ik ben geen archivaris, dus daar heb ik veel te weinig verstand van. We gaan het nu hebben over het duurzaam toegankelijk houden van digitale gegevens, over randvoorwaarden dus, en hoe je die zou kunnen verankeren in een visie.

Op LinkedIn was dit verreweg het **minst** populaire thema. Dat begrijp ik ook wel. Het is een saai en degelijk, dat ziet u aan mijn dia. De voorzitter van de NCDD, René Smit van de Vrije Universiteit, noemt het altijd een vorm van corvee, iets waar je geen goede sier mee kunt maken en dat je dus achter de schermen zo efficiënt en goedkoop mogelijk moet regelen. En dat is precies wat de [deelnemers](#) aan de NCDD proberen te doen.

Op Linked In zag ik ook dat iemand een andere draai aan het begrip gaf. Hij suggereerde dat we eens naar het elektriciteitsgebruik moeten kijken van al die servers die dag en nacht staan te stampen om onze digitale archieven in de lucht te houden, dat klimaatneutraal maken. Dat is zeker nobel, maar ik denk dat we vandaag, wanneer we het hebben over een *archievisie* toch wat meer naar het grotere plaatje moeten kijken.

Niettemin bracht hij me op een idee. De metafoor is niet erg gebruikelijk, dat geef ik direct toe, maar je kunt een groot deel van het digitale archiveringsbedrijf, zowel bij de overheid als in de wetenschap, zien als een vorm van recyclen. We verzamelen immers de spullen waar een groep mensen klaar mee is, beheren die en maken ze

geschikt voor hergebruik door andere doelgroepen: journalisten, historici, genealogen, geïnteresseerde burgers. Dat is nobel werk, daar hoeven we ons echt niet voor te schamen, want recyclen levert de mooiste dingen op.

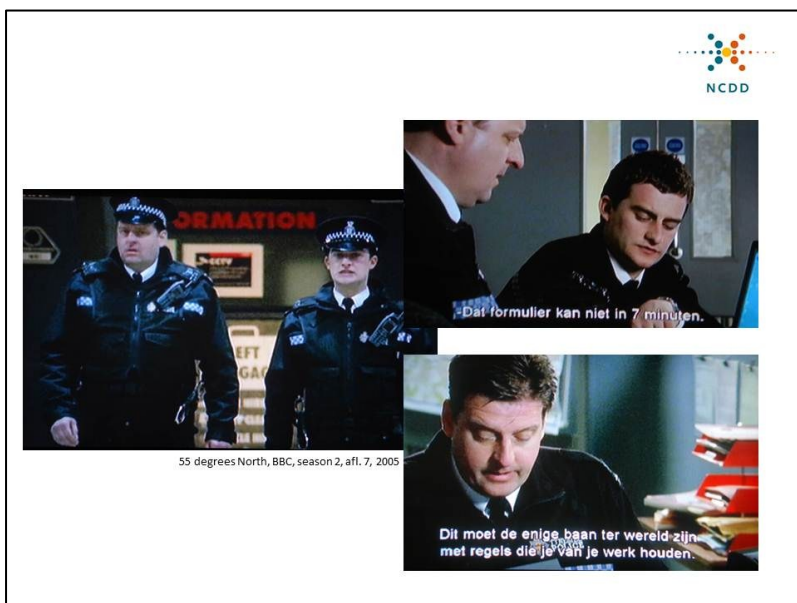

Maar zoals altijd gaat dat allemaal niet vanzelf. Als je recyclet heb je te maken met twee belangrijke doelgroepen: de oude gebruikers, dat zijn jouw leveranciers, en de nieuwe gebruikers, dat zijn jouw klanten. Allebei die groepen zijn even belangrijk. De een kan niet zonder de ander.

Ik begin even bij de leverancier. Als archief ben je gebonden aan één of meer vaste leveranciers. Het is een soort monopolie, je kunt als

archief niet zomaar zeggen: dan neem ik een andere. De leverancier wil zijn spullen meestal wel kwijt, dat is het probleem niet. Alleen, de archieven willen graag dat de leverancier zijn spullen “in goede en geordende staat” aanlevert. Daar heeft de leverancier meer moeite mee. Want wat is het geval? De “archiefvormer” *voelt zich helemaal geen “archiefvormer”*. De “archiefvormer” bouwt dijken, geeft onderwijs, legt wegen aan, maakt beleid, vangt boeven ...

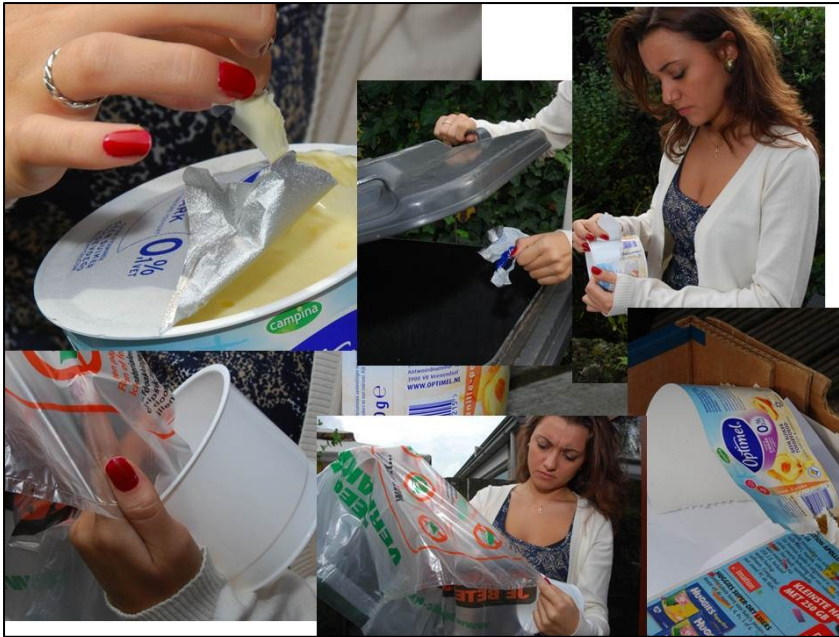

en alles wat papierwinkel is, analoog of digitaal, wordt door de leverancier puur functioneel gezien. Het is een middel om je “echte” werk te kunnen doen. Van hedendaagse professionals is bekend dat ze hun informatie graag op hun eigen manier beheren en opslaan, zodat zij zelf alles terug kunnen vinden, maar dat spoort niet altijd met de “goede en geordende staat” die je nodig hebt om hergebruik mogelijk te maken. En dat is allemaal geen onwil, natuurlijk, maar er zijn altijd urgentere dingen om te doen. Dijken bouwen, onderwijs geven,

wegen aanleggen, boeven vangen, enzovoorts.

En dus worden er al decennia lang dikke rapporten geschreven over een overheid die niet alleen dementeert, maar ook lijdt aan een informatie-infarct. Eén van de deelnemers aan het LinkedIn panel schreef daarom: we moeten meer regels maken, kwaliteitsnormen stellen. Toen ik dat las, dacht ik: wat hebben we dan de afgelopen tien jaar lopen doen? Wetten, besluiten en verordeningen, nergens zijn er zo veel regels als juist bij de overheid, hele Informatie op Orde programma’s zijn ingezet om de leveranciers te disciplineren – en hebben al die gewerkt?

Sta me toe om even een uitstapje te maken.

Ik ben zelf ook leverancier van recycleprogramma's, gewoon thuis, in het huishouden. Ik ben over het algemeen een nette burger en ik wil ook best meewerken aan een betere wereld, maar het moet me van het hart: het wordt me soms niet gemakkelijk gemaakt. Neem nou deze onschuldige kwarkverpakking. Als ik me netjes aan alle afvalscheidingsregels houd dan moet ik de binnendeksel er heel precies uitpeuteren (vooral

geen restanten folie laten zitten) en bij het restafval doen. Vervolgens moet ik de kartonnen wikkel eraf halen en die bij het oud papier doen. Wat ik dan nog overhoud zou ik in theorie bij het plastic afval moeten doen, maar er staan zoveel verbodsborden op die verzamelzakken (moet ik dat ding nu ook nog afwassen??) dat ik er elke keer weer hevig van in verwarring raak. En het is niet netjes, maar er zijn momenten dat ik daar echt het geduld niet voor opbreng!

En zo gaat het ook met digitale informatiestromen. We kunnen natuurlijk niet zonder regels, maar we moeten beseffen dat ze maar beperkt nut hebben. Dat je gedrag van mensen niet kunt afdwingen.

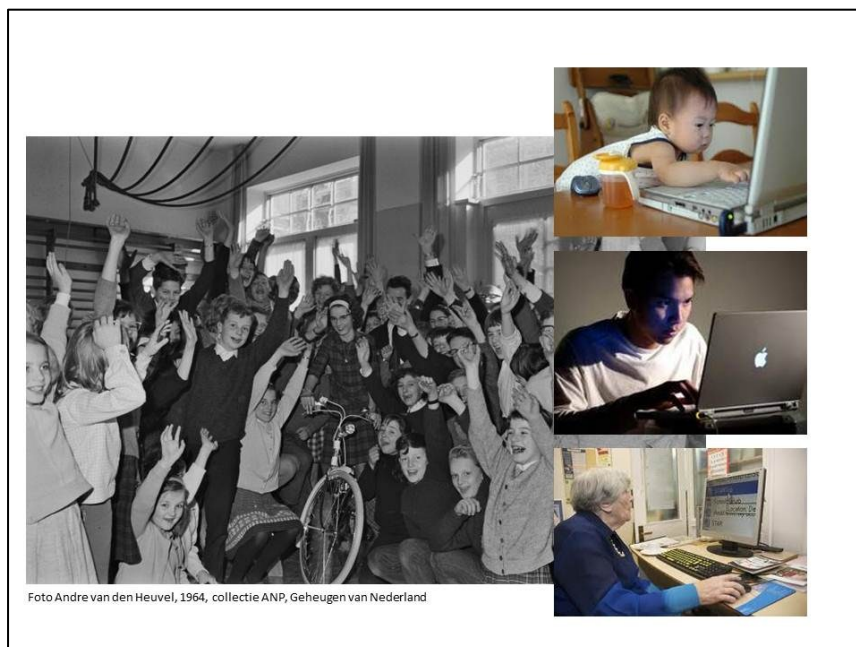

Foto Andre van den Heuvel, 1964, collectie ANP, Geheugen van Nederland

Ik stap over naar de andere kant van het spectrum. De dankbare hergebruiker van het door ons gerecyclede materiaal. Want om hem of haar gaat het natuurlijk allemaal. Duurzaamheid op zich is niets, dat is alleen maar een randvoorwaarde voor hergebruik. Over de mate waarin al die noeste archiefarbeid ook echt hergebruikt gaat worden, hoor ik juist bij archivariissen de nodige twijfels. De jeugd van tegenwoordig zou geen belangstelling meer

hebben voor geschiedenis. Maar dat is nooit anders geweest. De jeugd is vooral met het nu bezig, en de toekomst. Maar gelukkig wordt iedere jeugd van tegenwoordig weer de jeugd van gisteren en dan komt de belangstelling - misschien wel voor een verloren jeugd - vanzelf bovendrijven. Voor je het weet zitten onze leeszaalen weer vol met de jeugd-van-gisteren-of-eergisteren.

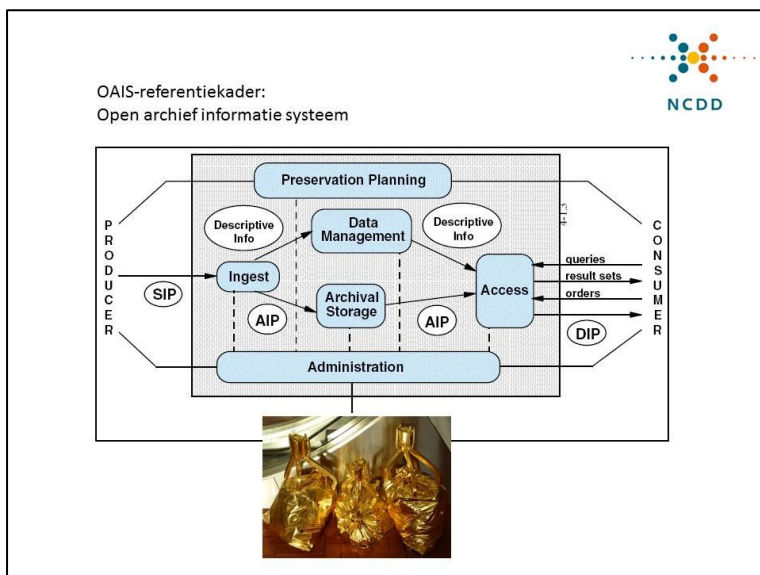

Maar de geschiedenis van de 21ste eeuw gaat wel anders gevormd én gebruikt worden dan die van pakweg de 19de eeuw. En dat heeft consequenties voor archieven, zowel voor de manier waarop we die gegevens beheren als de manier waarop we die beschikbaar stellen.

Om met het laatste te beginnen: ook op LinkedIn zag ik de bekende vraag voorbijkomen: Wat Wil Onze Gebruiker? Daar piekeren we ons suf over, maar eigenlijk is het antwoord niet zo moeilijk, want “De” gebruiker heeft dat al in vele onderzoeken aangegeven. Alleen wij erfgoedinstellingen, willen er niet altijd aan. De gebruiker wil gewoon “Alles”, liefst in beeld en geluid, en als dat echt niet kan dan maar full-text, digitaal op internet, zodat hij of zij er met Google in kan zoeken. Want dat is de realiteit van de 21ste eeuw. Bij de presentatie van de zoveelste portal voor de wetenschap heb ik een onderzoeker eens horen verzuchten: Houdt daar nou mee op, bibliotheken en archieven, met al dat “ontsluiten” van jullie. Want jullie doen het toch nooit zoals ik dat wil. Geef mij liever digitale bestanden, full-text bronbestanden, zo veel en zo groot mogelijk. Dan ga ik zelf wel zoeken, op mijn eigen manier.” En die eigen manier betekent vaak Google. Het gemak dat je thuis achter je eigen PC de hele wereld kunt doorzoeken, dwars overal door heen,

wetenschappelijke bronnen, bibliotheken, archieven, enz. DAT voordeel laat onze klant zich niet meer van het bord snoepen. Hij blijkt er zelfs veel voor te willen inleveren. Hoe belangrijk archivarissen de context, het proces ook vinden, de klant *werkt* in de praktijk vaak anders.

En dat brengt me bij het duurzaam beheer, de kern van ons digitale recycling bedrijf. Dit plaatje heeft u hopelijk weleens gezien, het OAIS-model. Links de leveranciers, die informatie aanleveren, in het midden het archief, dat de gegevens beheert, en rechts de klanten die de informatie weer opvragen.

Op Linked In vroeg iemand of dat duurzaam beheer, het middenstuk, nu echt wel zo kostbaar is. Je koopt toch tegenwoordig voor een habbekrats een schijf van een

terabyte? Dat is helemaal waar, daar zit het probleem ook niet. Het probleem zit in het beheer van wat je erop zet. Bestandsformaten en softwarepakketten komen en gaan. Het archief moet ervoor zorgen dat de bestanden ondanks al die veranderingen bruikbaar blijven. Bovendien worden digitale objecten worden steeds ingewikkelder. Het zijn al lang geen simpele tekstbestanden meer. Nu

werken we met filmpjes, spreadsheets, audiobestanden, databases, al dan niet aan elkaar gekoppeld. Ga er maar aan staan om dat allemaal herbruikbaar te maken en te houden. Ik hoorde laatst de directeur van een erfgoedinstelling verzuchten: 'iedere keer als we denken dat we ons ingestproces helemaal op orde hebben, dan blijkt er bij een van de leveranciers weer iets veranderd te zijn in de software, dan kunnen we weer overnieuw beginnen.'

Dat vaagt enorme investeringen, vooral in controles, in migraties, in research, mensenwerk dus. En mensenwerk wordt zeker niet goedkoper. 'Weten we al precies wat het hanteren van een bepaalde kwaliteitsnorm gaat kosten', vroeg een andere deelnemer aan het LinkedIn panel. Het antwoord op die vraag kan ik snel geven: nee, dat weten we nog niet. Daarvoor staat het vak van digitaal beheer nog te veel in de kinderschoenen.

Wat we wel weten, is dat de vaste lasten van het hebben van een digitaal depot hoog zijn, dat je dus schaalgrootte moet zoeken om het betaalbaar te houden. Als je dat combineert met de wens van de klant om zoveel mogelijk informatie integraal beschikbaar te hebben, dan is er maar één route denkbaar: Samenwerken!

15 juni 2010: e-depotovereenkomst archiefsector

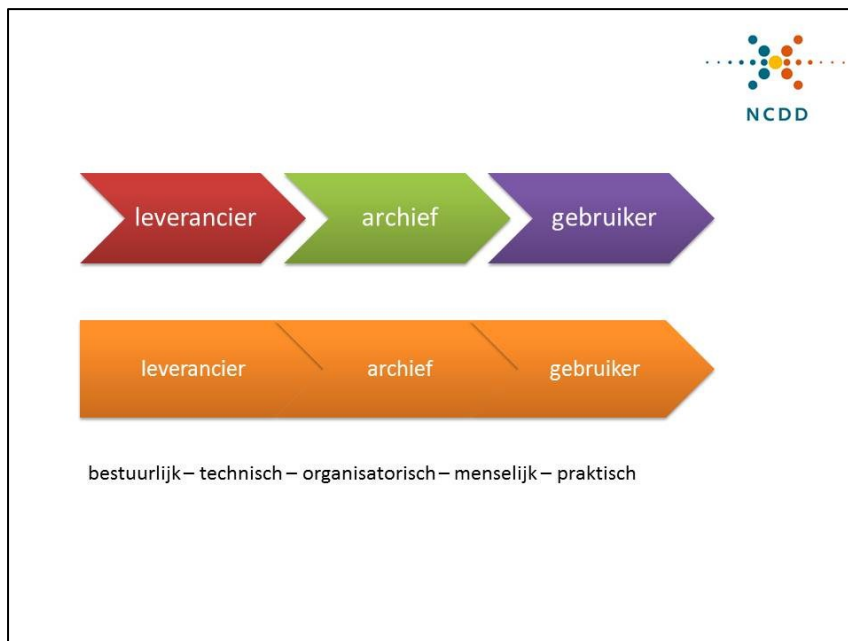
Daarom neem ik diep mijn duurzaamheidshoed af voor de overeenkomst die vertegenwoordigers van grote archieforganisaties in juni sloten om te komen tot een digitale shared services organisatie voor alle archieven, op landelijk, regionaal en lokaal niveau. De uitvoering van de overeenkomst zal nog best lastig blijken, maar deze aanzet is een mijlpaal van belang. Ik mag hopen dat iedereen eraan mee gaat doen. En dat zelfs dit nieuwe bezuinigingskabinet begrijpt dat de 20 miljoen euro die ze daarin

moeten steken een schijntje is vergeleken met wat het zou kosten als al die instellingen zelf het wiel zouden gaan proberen uit te vinden.

Aanbeveling:
Méer verwevenheid tussen de productiefase en de archief fase

Het recyclen van informatie voor hergebruik is sowieso een tak van sport die om samenwerking draait. Vorig jaar heeft de NCDD daar nog [onderzoek](#) naar gedaan. Digitale objecten kun je geen twintig jaar in de kast laten liggen en dan nog eens tevoorschijn halen – en u begrijpt dat ik die termijn van 20 jaar niet zomaar noem. Dan zijn ze al lang onbruikbaar geworden. Digitale objecten vragen om continu beheer van wieg tot graf. De producent, de leverancier en het archief moeten organisatorisch en technisch naadloos op elkaar aansluiten.

Afstanden in kilometers spelen natuurlijk geen rol meer, maar afstanden tussen organisaties, departementen, systemen en mensen, afstanden in tijd ook, die gaan ons in het digitale tijdperk veel grotere parten spelen dan in het analoge.

Dus kan ik – puur uit het oogpunt van duurzame toegankelijkheid – maar één aanbeveling doen: sloop de muren; breng al die partners uit de levenscyclus van de informatie veel dichterbij elkaar.

Zorg ervoor dat de leveranciers en de beheerders van informatie continu met elkaar in gesprek zijn, zodat ze elkaars belangen begrijpen, zodat ze systemen en

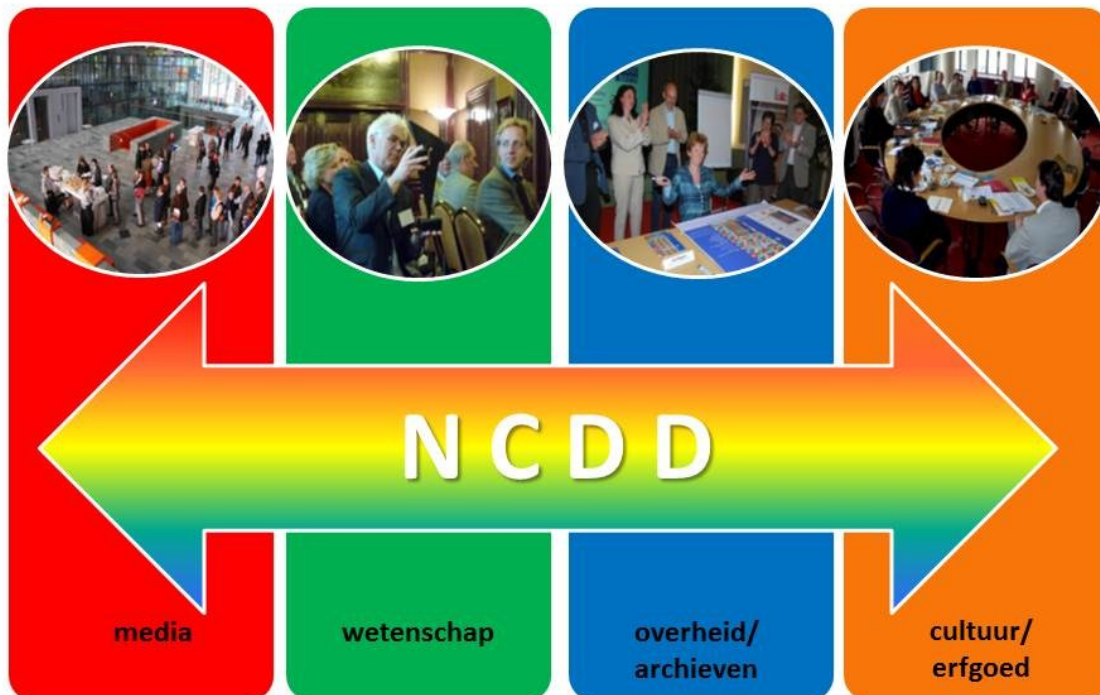
werkprocessen ontwikkelen waar continuïteit in de zorg in verankerd is. Ik ben geen archivaris, en ook geen technicus, maar het moet toch mogelijk zijn om een deel van die zo belangrijke context, een deel van de procesinformatie, van de noodzakelijke continuïteit in de records management systemen te stoppen, te automatiseren. Hou me ten goede: ik pleit niet voor een aanpak waarbij we de systemen alle problemen laten oplossen. Maar wij, als mensen, kunnen wel de mogelijkheden die de techniek biedt uitbuiten, naar onze hand zetten. Wij moeten onderzoek doen naar hoe we de rekenkracht van computers maximaal kunnen inzetten om begrippen als context, procesinformatie en ook authenticiteit een goede digitale hertaling te geven. Wat ik hiermee maar wil zeggen is dat we niet klakkeloos moeten kopiëren wat we in het analoge tijdperk hebben verzonnen, maar echt digitaal gaan denken, in termen van Google, in termen van Wikipedia, in termen van mixen en mashen. Ik hoorde vorige week nog een verhaal van iemand die zijn vakantiefoto's op internet had gezet, en er veel later bij toeval achter kwam dat aan de andere kant van de wereld een onderzoeker zijn vakantiefoto's gebruikte om de ontwikkeling van gletsjers in kaart te brengen. Dat is de wereld van internet. Het is dynamisch, het is flexibel en in zekere zin onvoorspelbaar.

Ik denk dat dat nog de grootste uitdaging wordt – hoe we zelf, als mensen, onze weg vinden in die nieuwe wereld waar gezag en regeltjes hun kracht verliezen en waar mensenwerk, zelf de verantwoording nemen voor de processen en uitkomsten, zelf keuzes kunnen en willen maken, weer belangrijker wordt.

Het gaat in ieder geval leiden tot schaalvergroting achter de schermen, de back office, het beheer. Samenwerking tussen archieven onderling, en zelfs tussen archieven en bijvoorbeeld bibliotheken in NCDD verband. Zal het ook leiden tot concentratie aan de voorkant, in de dienstverlening? Zullen lokale archieven het onderspit delven? Martin Berendse heeft daar duidelijke ideeën over, dat heeft u vanochtend gehoord. Ik zeg alleen maar: technisch hoeft dat niet persé, want je kunt vanuit één back office vele loketten bedienen.

Hoeveel loketten we nodig zullen hebben in de toekomst zal eerder bepaald worden door de behoeftes van de klanten aan lokale context. En natuurlijk het belang dat financiers daaraan hechten.

Ik verheug me er in elk geval op om met de partners binnen de Nationale Coalitie Digitale Duurzaamheid en met u allen dit boeiende nieuwe tijdperk te bestormen. Niet met regeltjes, maar met een open houding naar alle nieuwe mogelijkheden (en soms onmogelijkheden), niet met méér toezicht, zoals op LinkedIn werd gevraagd, maar met *kennis*, begrip voor elkaars belangen en een dienstverlenende houding.

Dank voor uw aandacht. Vragen?

<http://www.ncdd.nl>
info@ncdd.nl

Inge Angevaare, NCDD, oktober 2010.

Een gedrukt exemplaar van het rapport *Toekomst voor ons digitaal geheugen* kunt u aanvragen bij de auteur, inge.angevaare@kb.nl

